

Gheronda Iosif Vatopedinul

De la moarte la viață

Traducere din limba neogreacă de Laura Enache

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Cuprins

1. Cuvânt înainte	7
2. Filosofia cea după om și cea după Dumnezeu Omul	11
3. Theanthropizarea	19
4. Ținta și scopul vieții	31
5. Apostazia	35
6. De la moarte la nemurire	40
7. Ipostasul Bisericii	47
8. Educația duhovnicească în popor	63
9. „Ca să puteți înțelege împreună cu toți sfinții”	73
10. Omul, măsura tuturor lucrurilor	80
11. Umanismul – Noul Zeus în panteonul european	94
12. Între două arianisme	103
13. Concluzii despre omul european infailibil	119
14. Însușiri theandrice și theanthropice	133
15. Epilog	142

Cuvânt înainte

„Simțirea nemuririi în om nu este o învățătură impusă din exterior, ci o stare lăuntrică și omul trebuie să *pătimizească* nemurirea prin participare la nemurirea însăși a Domnului lui, pe ale Cărui urme pășește.”

Marea taină – existența omenească, omul! Prin mintea lui, prin puterea voinței lui, prin gândirea lui ageră, a înțeles multe legi naturale, care guvernează universul, și le-a pus în categorii, le-a comparat și le-a folosit. Și iată o neașteptată dezvoltare tehnică, minunea zilelor noastre. Omul însuși rămâne uimit în fața descoperirilor lui. S-a minunat și se minunează și crede, mai mult ca oricând, în sine însuși, în puterile lui. Și în timp ce, prin înseși aceste descoperiri, aștepta soluții la problemele care-l frământau în această viață pământească, în deșertăciunea materială a *veacului acesta înșelător*, se arată cu totul neputincios și este incapabil să iasă din limitele strâmte ale spațiului și timpului. Apăsător de gânduri de îndoială, este gata să pornească război împotriva a orice este veșnic. Se înspăimântă în fața prăpastiei dintre timp și veșnicie, considerând-o cu neputință

de trecut, de vreme ce îi lipsește capacitatea necesară de a privi la ea. Prin simțirile lui muritoare, își bate joc de orice concept al nemuririi. În realitate este prins în moara morții.

Ce paradox totuși! Minte, gândirea, conștiința, memoria sunt elemente ale existenței omenesti care rămân neînțelese omului însuși, netâlcuite și necercetate în ele însele, dar care există și lucrează independent de voința omului. Nu sunt supuse stricăciunii și prin aceasta mărturisesc nemincinos nemurirea omului.

Depărtarea omului de Dumnezeu cel veșnic și nemuritor dintotdeauna a provocat durere sfinților lui Dumnezeu, care cu lacrimi s-au rugat cu mult dor pentru mântuirea fiecărui om.

De asemenea, dragostea lui Dumnezeu și Tatăl, care până în sfârșit umple inimile lor, îi silește să lupte în orice mod pentru mântuirea fraților lor, împlinind cuvântul ioaneic *și noi datorim să ne punem sufletele noastre pentru frați*¹.

Exact pentru acest motiv ne-au lăsat opere teologice, tâlcuind cu toată amănunțimea legea dumnezeiască.

Sfânta noastră mănăstire de la Vatoped, dorind să ofere cititorilor un cuvânt patristic autentic, singurul capabil să tâlcuiască cu acribie descoperirea evanghelică, cu multă bucurie propune poporului lui Dumnezeu al treilea volum din

¹ I In 3, 16.

colecția *Psihofeli Vatopedina*², al cuviosului nostru gheronda Iosif Monahul, sub titlul *De la moarte la viață*, care cuprinde gânduri, comentarii, referințe la cuvintele dulci ale marelui părinte sârb contemporan, Iustin Popovici, care sunt cuprinse în cartea *Omul și Dumnezeu-Omul*.

Cuviosul nostru gheronda Iosif s-a adăpat întotdeauna, cu o dragoste aparte, din scrierile Sfântului Iustin Popovici. Cum subliniază el însuși în epilogul acestui eseu: „Înțelesurile adânci ale exprimării lui teologice, lățimea și înălțimea descrierii lui hristologice, abordările lui de ne-cuprins ale dumnezeieștii iconomii și localizarea amănunțită a mântuirii credincioșilor captivează și pe cel mai indiferent personaj”.

În acest al treilea volum al colecției noastre se analizează în profunzime semnificația teologică a tainei Întrupării lui Hristos, scopul real al vieții omului, care este participarea la bucuria Învierii dumnezeu-omenești a făpturii noastre celei noi. De asemenea, readucerea, prin Dumnezeu-Omul Hristos, a omului căzut la nemurire și veșnicie.

Mai mult, se descoperă și se interpretează înșelarea neo-arianismului, adică a jalnicului umanism contemporan, care proclamă omul drept măsura tuturor lucrurilor.

²[Ψυχωφελῆ Βατοπειδιὰ] Texte vatopedine de suflet folosite.

Ne rugăm cu smerenie ca această carte să ajute omul mândru contemporan să se elibereze din impasul viziunii antropocentrice despre viață și prin Domnul nostru Iisus Hristos să se mute *de la moarte la viață*.

**Scris în a doua Duminică
a Sfântului și Marelui Post, 1994**

**Pomenirea celui între sfinți Părintelui nostru,
Grigorie Palama**

**Starețul Sfintei Mănăstiri Vatoped,
Arhimandritul Efrem**

Filosofia cea după om și cea după Dumnezeu Omul

*Omul cu deșertăciunea se aseamănă, zilele lui ca umbra trec*³. Ce alt sfânt cuvânt ar fi mai potrivit decât acesta să descrie viața și activitatea omenească? Deșertăciunea nu este oare orice străduință a omului prins în lațul spațiului și al timpului?

*Ce folos are omul din toată truda lui cu care se trudește sub soare?*⁴

Poate acesta este motivul pentru care primul lucru pe care-l face omul care abia vine pe lume este să plângă! Care este factorul care îl face să plângă și să se zbată cu durere, în timp ce i s-ar cuveni să se bucure și să tresalte pentru privilegiul lui de a intra în sfera vieții? Ce ciudat început! Spațiul și timpul l-au primit pe om în puterea lor și i-au impus legi silnice și crude și reguli ale puterii lor fără întârziere. Omul, de cum se simte întemnițat, încearcă să-și redobândească

³ Ps. 143, 4.

⁴ Eccl. 1, 3.

libertatea. Dar zadarnică este truda și grija. Concluzia? Omul este o ființă tragică și necăjită, osândit să poarte jugul robiei lui, neștiind de unde vine și unde se duce. Ignoră și firea poverii lui, și sensul, și scopul lui. Înjugat la carul greu al osândeii lui, se întreabă care este scopul intrării lui într-o luptă atât de dură. Nu este fără sens amara povară a timpului? Nu este absurdă greutatea spațiului? Da! Și ambele luptă împreună pentru victima lor, omul. Faptul că omul există nu este deșertăciune, nici el însuși nu este deșert, ci o inexpugnabilă necesitate. De cum apare omul în viață, se află rob sub jugul timpului și spațiului. Ce oferă în final această temniță? În această temniță se află și se circumscrie întreaga lume. Dacă vom cere de la lume să ne descrie identitatea ei, sentimentele ei, misiunea ei, visele ei, ce altceva ne-ar exprima decât tragica ei dezamăgire? Dincolo de ce își închipuie și așteaptă, cele ce domină și stăpânesc lumea în general și pe fiecare om în special sunt durerea, chinurile, necazurile, tragediile, uciderile, dispărarea! E de ajuns să cercetăm lumea aceasta, și vom afla că este o lume a morții fără nici o speranță. Din aceasta se arată de ce amărăciunea și durerea strâng fiecare inimă omenească, iar lacrimile au devenit semnul comun al întregii omenități. În spațiile a toate aceste chinuri stă neîndurător cel mai mare dușman al omului, ca să-l nimicească în întregime. Care este acesta? Moartea. Singura cer-

titudine în ființa omenească. La ce folosesc atunci toate calitățile, talentele, aptitudinile naturale și dobândite pe care poate omul să le dezvolte și să le cultive în sine însuși, când spectrul morții, ca sabia lui Damocles, atârnă neîncetat asupra capului lui?

Simțire, gândire, memorie, conștiință, ce sunt toate acestea? Nu sunt cumva elementele personalității?

Simțirea. În realitate, este un element foarte folositor prin care comunicăm cu mediul înconjurător, alegem ceea ce este plăcut, desfătător, folositor și evităm pe cele vătămătoare și primejdioase și, în general, participăm la fericire după putere. Nu devine totuși chinuitor când instrumentele și organele morții ne împiedică de la acest contact cu mediul? Și ce ne mai rămâne decât nostalgia lor, a celor pe care le dorim atâta, dar suntem lipsiți de ele?

Gândirea. Ce este în final gândirea, decât un chin neîncetat al unei tiranii fără sfârșit? Nu este cumva elementul iraționalității? Dacă gândirea ar fi o descoperire sau născocire omenească, ar fi simplă eliberarea noastră din stăpânirea ei, dar, din păcate, nu este o invenție a noastră. Ni se impune, și încă neîncetat și chiar când noi nu ne dorim aceasta. Ne împinge la fantezii, plăsmuiește

visuri, dorințe, doruri și nostalgii, care ne sunt inaccesibile și ne tiranizează. Am prefera să nu mai gândim niciodată, fiindcă în măsura în care există simțire și gândire în om, este cu neputință să nu deplângă înfricoșătoarea taină a acestei lumi.

Memoria. Altă mărturie pentru cele spuse mai înainte, nu mai puțin chinuitoare. Memoria cărui lucru și căror înțeleșuri? A întregului trecut, și nu numai al nostru, ci și al întregii lumi și al istoriei ei. Curios fenomen. Prin intermediul acestui element nevăzut și necuprins, comunicăm sensibil cu întreg trecutul și istoria și totuși acestea ne sunt neînțelese. Ce este în definitiv memoria? Cum este, unde este, cum funcționează și cum așa, în mod automat, ni se înfățișează pe dinainte chipurile trecutului, în persoane și lucruri și imagini mereu aceleași, și ori de câte ori vrem? Care loc adună ca un depozit uriaș atâtea imagini ale atâtor fapte? La ce bun totuși iuțimea memoriei, repetarea atâtor fapte? Nu este un chin să îmi închipui și să văd lucruri pe care îmi e cu neputință să mi le apropiu? De ce le doresc, de ce nu dispar din memorie cum au dispărut din realitate și rămân ca o continuă mărturie a peregrinării noastre aici?

Conștiința. Alt chin, și acesta mai tiranic decât cele la care ne-am referit mai înainte. Un sfânt loc din Scriptură spune: *La durerea rănilor mele au*

*mai adăugat*⁵. Aceasta se potrivește exact și cu ceea ce numim noi conștiință, fiindcă provoacă în viața omului numai durere și chin. Se pare că acest bici a fost dat omului ca să fie chinuit zadarnic în tragicul impas și în înfricoșătoarele împrejurări ale vieții lui. Ce adaugă vieții conștiința, și mai ales cea dezvoltată, muștrând aspru gândurile și faptele tuturor? Un prigonitor fără de tăcere al liniștii, un cariu neobosit în minte și în inimă, otrăvește orice mișcare a omului care se avântă să-și afle odihna lui. Și paradoxul este că toate aceste activități ale omului, conștiința, simțirea, gândirea și memoria sunt nevăzute și necunoscute lui și vieții lui și totuși acestea determină întreaga existență a trecutului, a prezentului și viitorului, și orice activitate omenească. Poate că este potrivit să ne referim aici la amarnica plângere a Sfântului Pavel, care numește aceste mișcări fără Dumnezeu, *trup al morții. Nenorocit om ce sunt! Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?*⁶ Dacă numai după om vom interpreta existența omenească, care se mișcă mecanic în legile ei naturale și impulsurile naturale, nu vom găsi o imagine mai nefericită care să se potrivească ei, nici chiar a animalelor, a căror viață este lipsită de grijă și plină de pace.

⁵ Ps. 68, 27.

⁶ Rom. 7, 24.

Toate elementele de mai sus ale existenței noastre, la care ne-am referit, sunt tot atâtea indicii care mărturisesc nemurirea noastră, fiindcă nu este cu putință să fie muritor acela care este guvernat de simțire, gândire, memorie și conștiință. Aceste elemente nu se supun fiziologic legilor stricăciunii și schimbării, fiindcă ele coexistă neschimbate în toate fazele vieții omului, în timp ce el însuși crește și se micșorează și moare. Ar fi de preferat să fie și acestea muritoare sau să descopere omul însuși moartea lor, lucru care ar fi izbăvirea lui din neîncetatul lui martiriu pe pământ. Gândirea noastră se extinde la marginile nemărginirii, în visuri de fericire, iar memoria și simțirea ne descriu raiuri neasemănate și împărății veșnice. Aceasta este pricina existenței legendelor și poveștilor, ca să se bucure copiii mici.

Deasupra tuturor acestora domnește moartea, ca osândă definitivă și datorie inevitabilă. Nu este oare viața aceasta un blestem, o înjosire, o deșartă oste-neală, un joc fără nici o țintă a cărui memorie devine obositoare? Ce putere sau împotrivire pot să pună înaintea morții avantajele naturale, frumusețea, buna creștere, puterea sau celelalte talente dobândite și atotputernica bogăție care pune toate sub puterea ei?

Această mică descriere de până acum este omul fără Dumnezeu, omul căzut, muritor, stricat, rob întru toate stricăciunii și morții, care și mai înainte de moartea naturală este zdrobit de mădularele și

organele lui, încât chiar și înainte de a muri să suspine și să se înfricoșeze în martiriile lui impuse.

Omul fără Dumnezeu are parte de soarta aceasta pe care am descris-o vag. Omul căzut al stricăciunii și morții nu este cu puțință să fie izbăvit singur din condamnarea lui, de vreme ce singur a născocit moartea și a sălășluit-o înlăuntrul său, în toată existența lui și în tot ce-l înconjoară. Numai întâiul Domn al existenței și al vieții ar putea să Se pogoare în surghiunul acesta al atotpierzătoarei morți și să-l aducă din nou pe cel căzut și surghiunit și stricat și muritor la starea lui de mai înainte, nu numai izbăvind-l pe om din chinurile lui, ci nimicind totodată și moartea, și stricăciunea, și în prezent, și în întreaga veșnicie. Aceasta sugerând-o Domnul nostru Iisus Hristos, Viața cea veșnică, ne spune încurajator: *Fără Mine nu puteți face nimic*⁷.

Numai o întâlnire cu El poate să schimbe toate, și omul, și întreaga lume, a prezentului și a veșniciei. În măsura în care toate *s-au supus stricăciunii, nu din voia lor, ci din cauza aceluia care le-a supus*⁸, pe drept arată Domnul nostru, că numai prin El se restabilește echilibrul. Această simțire a întâlnirii și contactului cu Hristos preschimbă durerea universal-omenească și lacrimile în mesaj de bucurie, în bunăvestire, care nu este măsurat, nici nu mărginește în timp veșnicia. Și atunci, în adâncul nefericirii și neno-

⁷ In 15, 5.

⁸ Rom. 8, 20.

rocirii omenești, va răsări de la Dumnezeu, singurul bun și iubitor de oameni, ca lumină neapusă, mângâierea permanentă față de orice existență îndurerată. *Veniți la Mine cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine, căci sunt blând și smerit cu inima, și veți afla odihnă sufletelor voastre, căci jugul Meu este bun și povara Mea este ușoară*⁹.

Ce altceva este viața omului decât o neîntreruptă luptă cu moartea? Chinurile care stăpânesc viața noastră sunt exact mădularele, instrumentele și uneltele morții, care neîncetat luptă împotriva omului dinlăuntru și din afară, fără posibilitate de armistițiu.

Ispitele de toate felurile și feluritele boli, ascunse sau vădite, nu sunt nimic altceva decât dinții morții care devorează fără încetare pe om, până ce îl predau desăvârșit morții. Și moartea? Un izvor nesecat al tuturor chinurilor și necazurilor. În realitate, moartea este amărăciunea prin excelență a vieții, unde se întăresc toate dezamăgirile și însăși această deznădejde, culmea oricărei tragedii.

⁹ Mt. 11, 28-30.